

Дана 01.04.2022. године изабрани смо одлуком Наставно-научног већа Филозофског факултета у комисију за оцену и одбрану докторске дисертације Марије Кречковић Гавриловић под насловом "Однос здравственог статуса и друштвеног положаја у бронзанодопској култури Мориш: некрополе Мокрин и Остојићево". На основу увида у биографију кандидаткиње и текст дисертације, Комисија подноси

Извештај о докторској дисертацији *Однос здравственог статуса и друштвеног положаја у бронзанодопској култури Мориш: некрополе Мокрин и Остојићево* докторандкиње Марије Кречковић Гавриловић

1. Основни подаци о кандидаткињи

Марија Кречковић Гавриловић рођена је 02.05.1990. године у Доњем Милановцу. Завршила је средњу школу за надарене ученике – Филолошку гимназију у Београду, одсек за класичне језике. Основне студије археологије на Филозофском факултету у Београду завршила је 2013. године, на Одељењу за археологију Филозофског факултета у Београду. Мастер академске студије археологије завршила је 2015. године, одбранивши рад „Исхрана у Ђердапу (9500-5500. година п.н.е): резултати функционалне краниометрије“, под менторством проф. др Софије Стефановић. Докторске студије уписала је 2016. године, под менторством проф. др Марка Порчића.

Марија Кречковић Гавриловић запослена је на пројекту Министарства просвете, науке и технолошког развоја „Биоархеологија древне Европе: људи, животиње и биљке у праисторији Србије“ као истраживач-приправник од априла 2018. године, а од марта 2019. године као истраживач-сарадник. Током 2018. и 2019. године била је ангажована као сарадник на пројекту *BIRTH, Births, mothers and babies: Prehistoric fertility in the Balkans between 10000 and 5000 BC* (бр. 640557) који је финансирао Европски истраживачки савет, у оквиру програма Хоризонт 2020, а којим је руководила проф. др Софија Стефановић.

Истраживачки задаци Марије Кречковић Гавриловић на пројекту „Биоархеологија древне Европе“ били су примарно везани за анализу здравственог и друштвеног статуса бронзано-допских некропола у Мокрину и Остојићеву, што је уједно и тема њене докторске дисертације. Од 2019. до данас Марија је члан пројектног тима којем је Министарство културе одобрило средства за археолошка ископавања некрополе у Мокрину и радиокарбонско датовање гробова из старих и нових кампања.

Током основних и постдипломских студија радила је као млађи (2009-2012) и стручни сарадник (2018-2021) на семинарима Археологије и БАХ (Биологија, археологија и хемија) у ИС Петница. Учествовала је на теренским истраживањима праисторијских локалитета. Од основних студија активна је на пољу промоције науке и археологије и културног наслеђа: учествовала је као сарадник на радионицама на манифестацијама Ноћ музеја, Фестивал науке, Ноћ истраживача и била аутор изложби на Ноћи истраживача 2012-2014. Један је од оснивача и председник УО Фондације Неозоик која се бави промоцијом и популаризацијом археологије и културног наслеђа.

Од уписа на докторске студије, Марија Кречковић Гавриловић усмерава своја истраживачка интересовања на бронзано доба Баната и теме везане за здравствени и друштвени статус моришких заједница, примену различитих квантитативних анализа у археологији, као и на хронологију моришких локалитета у Србији. Током периода од 2015. до 2022. године учествовала је на 7 међународних и домаћих научних конференција, као излагач или један од коаутора. Учествовала је и у изради као први аутор, или један од коаутора, следећих објављених научних радова:

Krečković Gavrilović, M. & Andrijašević, M. 2021. Ancient epidemics: strengths and limitations of ancient sources and (bio)archaeological approach. In: Babić, S. (editor) *Archaeology of Crises*. Belgrade: Faculty of Philosophy, University of Belgrade, pp. 133-146.

Žegarac, A., Winkelbach, L., Blöcher, J., Diekmann, Y., **Gavrilović, M.K.**, Porčić, M., Stojković, B., Milašinović, L., Schreiber, M., Wegmann, D. and Veeramah, K.R., 2021. Ancient genomes provide insights into family structure and the heredity of social status in the early Bronze Age of southeastern Europe. *Scientific reports*, 11(1), pp.1-11.

<https://www.nature.com/articles/s41598-021-89090-x>

Stojanović, D., Petrović, B., **Krečković Gavrilović, M.**, Žegarac, A., Milašinović, L., Stefanović, S. 2020. Skriveno zlato: SEM/EDX analiza nakita sa nekropole ranog bronzanog doba u Mokrinu. U: Ignjatović, M. (editor) Akta sa konferencije Nakit ostaje NAOS 2.0, Beograd: Muzej grada Beograda, pp. 27-41.

Ljuština, **M.**, **Krečković, M.**, Radišić, T. 2019. Notes on *Columbella* shells from the Bronze Age necropolis Mokrin, Northern Serbia. In: V.Sirbu, A. Comsa, D. Hortopan (eds). Digging in the Past of the Old Europe – Studies in Honor of Cristian Schuster at His 69th Anniversary. Targu-Jiu-Braila: Editura Istros a Muzeului Brailei “Carol I”.

2. Предмет и циљ дисертације

Предмет докторске дисертације Марије Кречковић је здравствени статус и однос здравственог статуса и друштвеног положаја популација раног бронзаног доба (око 2100 до око 1800. године п.н.е.) са подручја Баната (некрополе Мокрин и Остојићево). Циљ овог истраживања је да се на основу скелетних показатеља реконструише здравствени статус индивидуа и да се на основу тога утврди да ли је преживљени здравствени стрес у детињству утицао на касније здравствене исходе у одраслом добу и у каквој је вези друштвени статус са здрављем.

3. Основне хипотезе и истраживачка питања

Кандидаткиња је поставила четири хипотезе и три истраживачка питања која су проверена и испитана емпиријским истраживањем које чини основу ове тезе:

Хипотеза 1: Појединци који су у детињству преживели период стреса биће просечно нижег раста од оних појединаца који нису били изложени стресу у детињству.

Хипотеза 2: Појединци који су у детињству преживели период стреса имаће просечно већу учесталост осталих патолошких промена на скелету у односу на оне појединце који нису били изложени стресу у детињству.

Хипотеза 3: Појединци који су у детињству преживели период стреса имаће просечно краћи животни век у односу на оне појединце који нису били изложени стресу у детињству

Хипотеза 4: Особе вишег друштвеног статуса имаће просечно дужи животни век од особа нижег друштвеног статуса.

Истраживачко питање 1: Да ли постоји значајна разлика у здравственом статусу код мушкараца и жена на нивоу читаве популације?

Истраживачко питање 2: Да ли постоји значајна разлика у квантитету палеопатолошких промена код особа вишег и нижег друштвеног статуса?

Истраживачко питање 3: Да ли постоји значајна разлика у просечном расту код особа нижег и вишег друштвеног статуса?

4. Опис садржаја дисертације

Докторска дисертација састоји се од 7 поглавља, 7 прилога и списка коришћене литературе.

Прво поглавље је уводно поглавље у коме је представљен предмет проучавања - однос здравља и друштвеног статуса у раном бронзаном добу. На крају овог поглавља су дефинисане основне хипотеза и истраживачка питања.

У **другом поглављу**, кандидаткиња је направила преглед историјата и теоријско-методолошких аспеката истраживања здравља популација из прошлости на основу скелетних индикатора као што су хипоплазија глеђи, раст и просечна телесна висина, као и скелетни маркери неспецифичног стреса.

У **трећем поглављу** представљен је историјат истраживања моришке културе, са фокусом на локалитете Мокрин и Остојићево, и представљено је тренутно стање науке када су у питању сазнања о овој ранобронзанодопској култури.

У **четвртном поглављу** је детаљно представљен материјал који је био предмет остеоархеолошке обраде, као и методи, технике и протоколи који су коришћени за бележење и анализу података.

Пето поглавље је кључно поглавље у дисертацији јер представља приказ резултата истраживања. Резултати анализа су представљени по хипотезама и истраживачким питањима. Резултати су показали да прва хипотеза о вези између присуства хипоплазије и телесног раста није подржана подацима. Друга хипотеза је само делимично подржана, јер је једино поротична хиперостоза показала везу са хипопластичним дефектима, као индикатора здравственог стреса у детињству, док остале патолошке промене нису. Трећа хипотеза, о вези између хипоплазије (која се јавља у детињству) и дужине трајања живота, делимично је подржана у мушком подузorkу – постоји тенденција да је животни век мушкараца код којих није било хипоплазије у детињству био дужи од оних који су имали трагове хипоплазије. Четврта хипотеза о вези између животног века и друштвеног статуса није подржана. Резултати су такође показали да не постоје разлике у здравственом статусу ни између мушкараца и жена, ни између група дефинисаних према друштвеном статусу. Са друге стране, показало се да у мушком подузorkу постоји статистички значајна разлика у висини између особа вишег статуса и осталих, али у изненађујућем смеру – особе вишег статуса су биле у просеку ниже.

Шесто поглавље чини дискусија која је такође организована према хипотезама и истраживачким питањима, где су размотрени добијени резултати у светлу могућих интерпретација и других сличних истраживања.

У **седмом поглављу** су сумирани резултати истраживања и изведен је закључак да се у случају моришке културе не могу издвојити јасне разлике у здравственим исходима између индивидуа које су преживеле периоде стреса у детињству и оних које то нису, као и да не постоје значајне разлике између група које су дефинисане у односу на пол/род и друштвени статус.

Прилога уз текст тезе има 7 и они садрже комплетне податке који су коришћени у анализама, као и програмски код за анализу (у *R* програмском језику), чиме је омогућена потпуна поновљивост и проверљивост свих анализа које су у дисертацији представљене

5. Остварени резултати и научни допринос дисертације

Докторско истраживање Марије Кречковић Гавриловић представља нову биоархеолошку студију на релативно великој скелетној серији са некропола Остојићево и Мокрин. Ове скелетне серије су од великог значаја за разумевање бронзанодопских друштава у Европи, те су стога предмет интензивних археолошких и биоархеолошких истраживања у последње четири деценије. Кандидаткиња је својим истраживањем попунила празнину у овим истраживањима када је реч о реконструкцији здравственог стања моришке популације, и допринела је нашем разумевању друштвене структуре ових заједница укрштањем података о здрављу са подацима о друштвеном статусу. Резултати које је добила кандидаткиња употпуњују и подупиру слику о моришким друштвима као ранжираним друштвима, где се статусне разлике нису у великој мери рефлектовале на биолошке и здравствене карактеристике појединаца и група. Научни допринос дисертације је несумњив и од изузетног је значаја за српску и европску археологију, као и за антропологију, због ширег значаја теме односа здравља и друштвеног статуса.

6. Закључак

Докторска дисертација Марије Кречковић Гавриловић представља оригинално, добро осмишљено и доследно спроведено биоархеолошко истраживање везе између здравственог статуса и друштвеног статуса у ранобронзанодопском друштву које значајно доприноси праисторијској археологији и антропологији. Из ових разлога дајемо позитивну оцену за докторску дисертацију Марије Кречковић Гавриловић "Однос здравственог

статуса и друштвеног положаја у бронзанодопској култури Мориш: некрополе Мокрин и Остојићево" и предлажемо да се приступи јавној одбрани.

У Београду, 06.04.2022.

проф. др Софија Стефановић

Филозофски факултет, Универзитет у Београду

проф. др Бојан Петровић

Медицински факултет, Универзитет у Новом Саду

доц. др Марија Љуштина

Филозофски факултет, Универзитет у Београду